

13.05.2005.

Izglītības reforma, ja atbilstoši īstenota, nepārkāpj personas pamattiesības

Šodien, 13. maijā Satversmes tiesa pieņēma spriedumu lietā Nr.2004-18-0106. Šajā spriedumā nolēma, ka Izglītības likuma pārejas noteikumu 9. punkta 3. apakšpunkts atbilst vairākām Satversmes un starptautisko līgumu normām.

Tieši šis apakšpunkts – apstrīdētā norma – noteica, ka no 2004. gada 1. septembra vidējās izglītības iestāžu desmitajās klasēs un pirmajosursos kursos mācību satura apguve valsts valodā jānodrošina ne mazāk kā 60 procentos no kopējās mācību stundu slodzes, ieskaitot svešvalodas.

Spriedumā akcentēts nozīmīgs apstāklis – Latvijas okupācijas, iedzīvotāju deportāciju un intensīvās imigrācijas rezultātā izveidojusies etnodemogrāfiskā situācija. Tā rezultāts – liels krievvalodīgo skaits un savulaik viņiem izveidots nošķirts skolu tīkls. Savukārt apstrīdētā norma ir pakāpenisks solis skolu nošķirtības likvidēšanā un valsts valodas lietojuma nostiprināšanā.

Satversmes tiesa secina, ka apstrīdētā norma, paredzot vienu no bilingvālās apmācības metodēm, nepārkāpj personas tiesības uz izglītību un neaizskar mazākumtautību pārstāvju tiesības saglabāt savu identitāti un kultūru. Tieši otrādi – tās veicina un ir pamats kvalitatīvu un tālāk izmantojamu zināšanu ieguvei, kā arī sabiedrības integrācijai. Valsts valoda ir ne vien jāmācās kā atsevišķs priekšmets, bet tā jāizmanto arī mācību satura apgūvē. Proporcija „60/40” nepārkāpj personas tiesības uz izglītību un nav diskriminējoša. Tā ievērojami palielina valodas zināšanu un praktiskas lietošanas līmeni.

Lai gan Satversmes tiesa apstrīdēto normu atzina par atbilstošu augstāka juridiskā spēka tiesību normām, tiesa norādīja: apstrīdētā norma, tikai atbilstoši interpretēta, nav pretrunā ar samērīguma principu.

Tiesa secināja, ka, pieņemot apstrīdēto normu, vairāk tiek aizsargātas to skolēnu intereses, kuri ir gatavi īstenot tajā ietvertās prasības, bet likumā nav noteikta saudzējoša pāreja uz jaunajām prasībām tiem skolēniem, kuru vēl 90. gadu vidū aizsāktais izglītošanas process pamatskolā bijis nepilnīgs.

Lai apstrīdētā norma nepārkāptu samērīguma principu, līdz 2007. gada 1. septembrim, kad mācības 10. klasē uzsāks tie skolēni, kuru izglītošanas procesā pamatzglītībā posmā ir lietoti bilingvālās apmācības modeļi, atsevišķās skolās vai klasēs attiecīgu priekšmetu vienlaikus varētu mācīt divās valodās, nevis katru priekšmetu tikai valsts valodā vai tikai mazākumtautību valodā. Šāda apstrīdētās normas interpretācija un piemērošana līdzsvarotu dažādu personu intereses – vieni varētu īstenot apstrīdētās normas prasības, bet citi tās izmantotu saudzējošāk.

Tiesa kritiski vērtēja pastāvošo izglītības un izglītošanas procesa kvalitātes kontroles mehānismu. Tas esot nepilnīgs. Turklāt nav veikti sistemātiski pētījumi par mazākumtautību izglītības kvalitātes izmaiņām. Līdz ar to var rasties tāda situācija, ka jebkuras izglītības sistēmā ieviestās pārmaiņas nerasniedz savu mērķi un izglītošanas process zaudē jēgu.